

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

1. Dotazník vyplňuje

- muž
- žena

2. Délka vaší praxe je:

- méně než dva roky
- 2–5 let
- 5–10 let
- 10–15 let
- 15–20 let
- 20–25 let
- 25–30 let
- více než 30 let

3. Jaký je počet žáků ve třídě, ve které v současné době učíte?

4. Máte již přímou zkušenost s nadaným žákem ve své třídě?

- ano
- ne

5. Cítíte se dostatečně kompetentní pracovat s nadanými žáky?

- ano
- ne

6. Jaké je (mimo jiné) složení žáků vaší třídy? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- nadaní žáci
- žáci s odlišným mateřským jazykem
- žáci s poruchou učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie)
- žáci s ADHD, s ADD
- žáci s tělesným postižením
- žáci s mentálním postižením
- žáci s poruchou chování

- žáci s poruchou autistického spektra
- nadaní žáci s hendikepem

7. Jaké skupiny nadaných žáků v současné době učíte? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- intelektově nadané žáky
- sportovně nadané žáky
- umělecky nadané žáky
- manuálně nadané žáky
- sociálně nadané žáky
- ve třídě nejsou žádní nadaní žáci

8. Jaké metody práce využíváte při práci s nadanými žáky? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- individuální vzdělávací plán
- doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu
- zadávání specifických úkolů
- zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů
- vytváření dočasných skupin žáků v některých předmětech ze stejného ročníku
- účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky

9. Vyjádřete míru svého souhlasu s následujícím tvrzením: Na naší škole má učitel dostatečnou podporu ze strany školního poradenského pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog) při práci s nadanými žáky.

- souhlasím
- spíše souhlasím
- nedokážu posoudit
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím
- nepotřebuji podporu ze strany školního poradenského pracoviště, mám již vlastní zkušenost

10. Kdo vám poskytuje podporu, metodické vedení, když potřebujete poradit při práci s nadanými žáky? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- kolegové ve škole

- výchovný poradce
- školní psycholog
- speciální pedagog
- školní metodik prevence
- pracovníci pedagogicko-psychologické poradny
- vedení školy

11. Jste spokojeni s podporou, která se vám dostává při práci s nadanými žáky?

- ano
- ne
- jiná možnost

12. Co očekáváte od školního pedagogického pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog) ve vztahu k nadaným žákům? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- depistáž – cílené vyhledávání nadaných žáků
- pomoc učitelů při sestavování individuálního vzdělávacího plánu, plánu pedagogické podpory
- účast na konzultacích s rodiči nadaných žáků
- podporu spolupráce třídy a třídního učitele; podílení se na vytváření dobrého klimatu
- koordinaci preventivní práce ve třídě
- skupinovou a komunitní práci ve třídě
- seznámení s technikami a hygienou učení pro žáky
- metodickou pomoc třídním učitelům při práci s nadanými žáky
- organizaci seminářů pro pedagogické pracovníky na téma nadaní žáci
- koordinaci poradenských služeb poskytovaných ve škole nadaným žákům (výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé)
- koordinaci poradenských služeb mimo školu (např. PPP, SPC)
- podílení se na péči o nadané žáky
- poskytování individuálních konzultací pro pedagogické pracovníky v oblasti výchovy a vzdělávání nadaných žáků
- od školního poradenského pracoviště nic neočekávám ve vztahu k nadaným žákům
- zatím nemám žádnou zkušenost, nedokážu posoudit

13. Jsou podle vašeho subjektivního názoru současné podmínky ve vaší škole vhodné pro vzdělávání nadaných žáků? Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano. Systémová podpora i pravidla nastavená ve škole fungují velmi dobře.
- Ne. Učitelé by potřebovali více času na práci s nadanými žáky.
- Ne. Učitelé by potřebovali lepší materiální zabezpečení (pomůcky, encyklopedie, vědecké sady...).
- Ne. Učitelé by potřebovali lepší přístup k materiálům, které mohou využívat pro práci s nadanými žáky.
- Ne. Učitelé by potřebovali větší metodickou podporu ze strany školního poradenského pracoviště.
- Nedokážu posoudit.

14. Spolupráce se školním poradenským pracovištěm mi při práci s nadanými žáky:

- vyhovuje
- spíše vyhovuje
- spolupráci nedokážu posoudit
- spíše nevyhovuje
- nevyhovuje
- nemám zatím zkušenost

15. Co očekáváte od pracovníků pedagogicko-psychologických poraden ve vztahu k nadaným žákům?

- komplexní a cílenou diagnostiku
- konkrétní návrhy na podpůrná opatření
- individuální poradenskou péči pro nadané žáky
- metodické vedení pedagogických pracovníků škol, zákonných zástupců
- spolupráci se školními poradenskými pracovišti (výchovní poradce, školní psycholog, metodik prevence)
- spolupráci při tvorbě podkladů pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- žádnou spolupráci neočekávám

16. Spolupráce s pracovníky pedagogicko-psychologické poradny mi při práci s nadanými žáky:

- vyhovuje
- spíše vyhovuje
- nedokážu posoudit
- spíše nevyhovuje
- nevyhovuje
- s PPP při práci s nadanými žáky nespolupracuji

17. Jaká je vaše zkušenost s rodiči nadaných žáků?

- spolupráce s rodiči byla z vašeho úhlu pohledu úspěšná
- spolupráce s rodiči byla z vašeho úhlu pohledu neúspěšná
- nemám zkušenost

18. Myslíte si, že by měli nadaní žáci po 5. ročníku:

- zůstat na stávající základní škole
- pokračovat ve studiu na víceletých gymnáziích
- nedokážu posoudit
- jiné (učitelé zde měli možnost doplnit svou variantu odpovědi)

19. Zde máte prostor cokoliv dodat...

20. Mám zájem o zaslání výsledků šetření.

- ano
- ne

Příloha 2 – Záznam rozhovoru – školní psycholog č. 1

První rozhovor se uskutečnil 28. 2. v budově školy. Údaje jsou anonymizované, rozhovor nebyl na přání dotazované osoby nahráván. Rozhovor jsem přepsala dle poznámek, které jsem si v průběhu rozhovoru dělala. Nebyly použity všechny otázky, které jsem měla připravené.

Otázka: Jak dlouho pracujete jako školní psycholog? Jak dlouho pracujete v této škole?

Odpověď: Jako školní psycholog pracuji 11 let a stejnou dobu působím i v této škole.

Otázka: Jak probíhá péče o nadané žáky ve vaší škole?

Odpověď: V naší škole nejsou momentálně žádní diagnostikovaní nadaní žáci a za dobu, co jsem ve škole, tady ani žádné takové dítě nebylo. Ve třídách jsou šikovné děti hlavně na matematiku. Ta se dá snadno objevit. Jiná nadání si děti řeší v mimoškolních aktivitách, například v hudebních nebo sportovních kroužcích. Dříve se stávalo, že šikovné děti na matematiku chodily na hodiny matematiky do vyššího ročníku. Fungovalo to pro děti bez posudku. Ale vždycky to bylo se souhlasem rodičů. V současné době žádného takového žáka nemáme, nikdo nenavštěvuje hodiny nějakého předmětu mimo svůj ročník. Kdyby učitelky našly nějaké dítě, tak by to šlo určitě zařídit, aby dítě chodilo do jiného ročníku, tedy pokud by to umožnil rozvrh v obou třídách. Dnešní situace je jiná než před začátkem covidu. To bylo možné, pak po uzavření škol a v okamžiku, kdy se nemohly míchat třídní kolektivy, tak to všechno skončilo. Někdy tyto návštěvy zorganizovaly učitelky, někdy to chtěli pro své dítě rodiče.

Teoreticky by také šlo, že by nějaké dítě přeskočilo ročník, ale asi by to chtělo hodně dobře promyslet, aby pak nebyly problémy ve vyšších ročnících například v době puberty.

Nadaní žáci ve třídách asi jsou, ale někdy jim něco jde a na druhou stranu něco nejde. Tak tady zůstávají do 5. třídy, a pak jdou na víceletá gymnázia.

Někdy je to také těžké se samotnými dětmi. Učitel se snaží nabízet něco složitějšího, ale někdy to nechce dítě. Často na to taky tlačí rodiče, kteří jsou ambiciózní. Děti někdy nelibě nesou, že mají něco složitějšího nebo něco jiného než ostatní děti.

Otázka: Podílíte se nějakým způsobem na vyhledávání nadaných žáků v jednotlivých třídách? Pokud ano, jakým způsobem?

Odpověď: Školní psycholog se u nás ve škole depistáží nevěnuje. Většinou se nadané dítě objeví díky učitelkám nebo proto, že to chtějí rodiče.

Otázka: Jak probíhá spolupráce mezi třídními učiteli a vámi, když společně řešíte nadaného žáka?

Odpověď: Já se podílím na spolupráci s učitelkami tím, že pro ně mám nějaké pracovní listy pro rychlíky se složitějšími úlohami, s hádankami pro ty, co mají všechno hned hotové a chtějí něco navíc. Někdy o to ale děti nestojí. Snažím se učitelům nabízet nějaké rady, tipy, co můžou s nadanými žáky dělat.

Někdy mají rodiče pocit, že jejich děti jsou nadané, a tlačí na učitelky, aby jim dávaly složitější věci, a máme i zkušenost, kdy to dítě nedávalo a nezvládalo i běžné věci.

Jde o to nabízet dětem věci zábavnou formou, jsou to pro ně výzvy, co je hodně zajímaví.

Důležitá je vzájemná komunikace mezi učitelkami, rodiči a dětmi.

Otázka: Pořádáte nebo organizujete pro učitele semináře nebo školení na téma práce s nadanými žáky?

Odpověď: Škola ani já nic neorganizujeme. Zatím tady nebyl žádný seminář nebo školení na téma nadaní žáci. Nepamatuji si, že by někdo z kolegyň na nějaký takový seminář šel.

Otázka: Je něco, co vám nevyhovuje při práci s učiteli?

Odpověď: No, asi je škoda, že se víc podporují jiné děti, které potřebují podporu ze zákona. Prostě nadaní žáci mají menší podporu, než by si zasloužili.

Otázka: Jak probíhá spolupráce s PPP ve vztahu k nadaným žákům?

Odpověď: My tady nemáme žádné diagnostikované dítě. Rodiče pro takové děti nepotřebují papír a depistáž se u nás neděje. Takže s PPP momentálně nespolupracujeme.

Otázka: Myslíte, že je péče o nadané žáky ve vaší škole dostatečná?

Odpověď: Myslím si, že v rámci možností je dostatečná.

Příloha 3 – Písemné dotazování – školní psycholog č. 2 a č. 3

Na další školu jsem zaslala otázky, byli jsme i domluveni na schůzce se školními psychology, ale vzhledem k událostem posledních týdnů se nakonec další dva respondenti rozhodli odpovědět písemně.

Otázka: Jak dlouho pracujete jako školní psycholog?

Odpověď: školní psycholog č. 2–30 let; školní psycholog č. 3–14 let na pozici metodika prevence, školního psychologa/etopeda.

Otázka: Jak dlouho pracujete v této škole?

Odpověď: školní psycholog č. 2 – 2,5 roku, školní psycholog č. 3 – od září 2021

Otázka: Popište, jak probíhá péče o nadané žáky ve vaší škole.

Odpověď: Nadané nebo mimořádně nadané žáky rozvíjíme podle jejich individuálních schopností a zájmů. Ve škole probíhají dva vzdělávací programy; program Začít spolu – žáci pracují na základě diferenciací v centrech aktivit, a bilingvní program.

Otázka: Podílíte se nějakým způsobem na vyhledávání nadaných žáků v jednotlivých třídách? Pokud ano, jakým způsobem?

Odpověď: Jedná se zejména o spolupráci s třídními učiteli, případně asistenty pedagoga. Vlastní vyhledávání nadaných žáků provádí na prvním stupni třídní učitel, na druhém stupni sbírá podněty třídní učitel daného ročníku a ty předává zástupci ředitele pro daný stupeň. Pedagog dále kontaktuje s návrhem školního specialistu v rámci školního poradenského pracoviště. Na základě konzultace, screeningu ve třídě a komunikace se zákonnými zástupci dítěte začínáme postupně s dítětem pracovat na základě individuálního vzdělávacího plánu.

Otázka: Jak probíhá spolupráce mezi třídními učiteli a vámi, když společně řešíte nadaného žáka?

Odpověď: Odborná pomoc a podpora při tvorbě IVP, nastavování některých inkluzivních podmínek, podpora při jednání s rodiči.

Otázka: Obracují se na vás učitelé s prosbou o podporu ve vztahu k nadaným žákům? (např. tipy na materiály, webové stránky, aktivity, které mohou s dětmi dělat...). Co konkrétního potřebují?

Odpověď: Pedagogové se na nás často obracejí o pomoc a podporu v rámci práce s třídním kolektivem, obtížemi s vyloučením či neoblíbeností, žák se může cítit osamělý, bez přátel, s nízkým pocitem spokojenosti a pohody.

Otázka: Pořádáte nebo organizujete pro učitele semináře nebo školení na téma práce s nadanými žáky?

Odpověď: Vzdělávací semináře, vedení třídnických hodin, dnů pro třídu, práce s problémovou třídou, práce s třídním kolektivem na preventivním programu k podpoře vztahů ve třídě. Metodické vedení žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, odborná psychologická pomoc, péče a podpora rodičům, zákonným zástupcům a pedagogům. Komunitní centrum a jeho kurzy pro rozvoj dovedností či talentu žáka.

Otázka: Je něco, co vám nevyhovuje při práci s učiteli? Co vy očekáváte trochu jinak?

Odpověď: Nejednotnost, velká časová zaneprázdněnost všech zapojených specialistů, včetně rodičů a zákonných zástupců, složitě se hledají vhodné termíny pro společné konzultace.

Otázka: Jak probíhá spolupráce s PPP ve vztahu k nadaným žákům?

Odpověď: Pravidelné konzultace k nastaveným podpurným opatřením. Podstatné je vyvážit oblasti, ve kterých je dítě nadané/mimořádně nadané a podpořit místa, kde mohou vzniknout určité obtíže (sociální, komunikační...).

Otázka: Myslíte, že je péče o nadané žáky ve vaší škole dostatečná?

Odpověď: V současné době naše škola řeší postcovidové důsledky pandemie. Došlo k velkému nárůstu úzkostných dětí, dětí se sociální fobií, zejména třídní kolektivy hledají svou rovnováhu. Jedná se o dlouhodobou péči, do které navíc vstoupila aktuální situace pocitu ohrožení z válečného konfliktu na Ukrajině. S ohledem na časovou náročnost a pouze částečné úvazky obou psychologů je problematika nadaných žáků primárně řešena zejména třídními učiteli daných ročníků.

Otázka: Co vám vyhovuje nejvíce? Co se nejvíce osvědčilo?

Odpověď: Komunikace prostřednictvím třídního učitele, který je garantem třídy a je s jednotlivými žáky nejlépe obeznámen. Pravidelné schůzky třídních učitelů, asistentů pedagoga a konzultací v rámci školního poradenského pracoviště. Psaní hodnotících zpráv asistentů pedagoga. Schůzky všech vyučujících pedagogů v daném třídním kolektivu se školním metodikem prevence, školním psychologem a zástupcem vedení školy.

Otázka: Co vám nevyhovuje? Ztěžuje vám něco vaši práci?

Odpověď: Nedostatečné systémové nastavení pozice školních specialistů, chybí ukotvení těchto pracovních pozic v systému škol, díky nedostatku financí pouze částečné úvazky, problematická opora v legislativě, nízká prestiž ve společnosti.

Příloha 4 – Záznam rozhovoru s pracovníkem PPP – Respondent č. 1

První rozhovor s pracovníkem PPP pro Prahu 12 se uskutečnil 2. 3. Údaje jsou anonymizované, rozhovor nebyl na přání dotazované osoby nahráván. Rozhovor jsem přepsala z poznámek, které jsem si v průběhu rozhovoru napsala. Nebyly použity všechny otázky, které jsem měla připravené.

Otázka: Jak často se objevuje cílená diagnostika nadaného žáka?

Odpověď: V naší poradně se objevuje diagnostika mimořádně nadaného žáka zcela výjimečně. Domnívám se, že je to složením dětí, které chodí do zdejších škol. Jsou to typické sídlištní školy. Často se zde setkáváme s dětmi s odlišným mateřským jazykem nebo s dalšími vzdělávacími potřebami. Pravděpodobně je to sociokulturním složením populace. Ve školách, ve třídách se objevují nadaní žáci, rychlíci, kteří mají všechno jako první, jsou bezproblémoví, šikovní. Mimořádně nadaného žáka jsme v poslední době v poradně nedagnostikovali.

Otázka: Co si myslíte, že způsobuje, že zde nadaní žáci nejsou diagnostikováni?

Odpověď: Bude to složením populace a také tím, že jsou tady školy zaměřené na nějaký program. Například na ZŠ Angel jsou bilingvní třídy. Je možné, že nadané děti jdou hlavně do tohoto programu. Je zde také docela dost soukromých škol, tak je možné, že nadané děti jsou směřovány tam.

Otázka: Věnují se učitelé podle vás dostatečně diagnostice nadaných žáků?

Odpověď: Myslím si, že učitelé jsou v současné době ve velmi těžké situaci. Ve třídě mohou mít další děti se specifickými vzdělávacími potřebami nebo děti s odlišným mateřským jazykem a pak řeší děti, které to nejvíce potřebují. Někdy není na nadané žáky kapacita. Učitelky řeší práci s nadanými žáky hodně samostatně, přistupují k nim individuálně, nechávají je zpracovávat referáty podle jejich zaměření, zaměstnávají je jako pomocníky ve třídách, připravují jim výzvy, bonusové úkoly. Někdy, když mají hotovou svou práci, si můžou dělat, co je zajímavá nebo si mohou číst. Učitelky k nadaným dětem přistupují podle svých zkušeností a podle svých individuálních možností.

Otázka: Spolupracujete při vyhledávání nebo diagnostice nadaných žáků se školními psychology?

Odpověď: Se školními psychology spolupracujeme velmi zřídka. Většinou na školách pracují na snížený úvazek a zase musejí volit, komu se budou spíše věnovat. Jejich omezená kapacita jim umožňuje věnovat se jen těm potřebnějším. Školní vzdělávací programy jsou nastavené na základní penzum učiva a je prioritou, aby všechny děti zvládly minimální výstupy.

Otázka: Jaká by byla ideální podoba spolupráce se školními psychology?

Odpověď: V současné době není prostředí zcela připravené na zvýšenou péči o nadané žáky, obzvlášť v době po covidu se řeší jiné věci. Situaci vnímám momentálně jako ještě složitější. Občas se stane, že nadaného žáka řeší rodiče, školní psychologové jen výjimečně.

Otázka: Jaká by byla ideální podoba spolupráce s učiteli nadaných žáků?

Odpověď: Učitelé pracují s nadanými žáky ve třídě podle svých možností. Často velmi intuitivně. Učitelé se snaží, aby všechny děti prospívaly, ale často je to nesystematická podpora. Někdy se učitelé obávají, že když dítě pošlou do PPP, tak jim poradna napíše nějaká opatření, která budou muset dodržovat a oni na to již nemají kapacitu.

Příloha 5 – Záznam rozhovoru s pracovníkem PPP – respondent č. 2

Druhý rozhovor s pracovníkem PPP se uskutečnil 9. 3. Údaje jsou anonymizované, rozhovor byl nahráván. Jedná se o pracovníka PPP z jiné městské části, než je Praha 12.

Otázka: Jak často se objevuje cílená diagnostika nadaného žáka?

Odpověď: Četnost diagnostiky velmi nadaného žáka je u nás v poradně opravdu velmi nízká. Je to v řádu jednotlivců v rámci jednoho roku. Na celou poradnu jich máme cca 10 a to jsme velká poradna. Naše poradna pokrývá jeden z největších obvodů. Je jich tedy opravdu velmi málo. Stává se poměrně výjimečně, že rodiče přijdou cíleně jen na vyšetření posouzení potenciálního nadání. Trošku vyšší frekvence je v době podávání přihlášek na víceletá gymnázia, kdy o nich rodiče uvažují. A potom chtějí zjistit, zda to jejich dítě na to má. V tomto případě pak přijdou cíleně. Zjištění ale potom nemá žádnou následnou péči i v rámci dalšího vzdělávání na základní škole. Gymnázium by už samo o sobě mělo být zařízením pro nadané děti, tak tam se jim už nějaká další opatření nedávají. Cílené vyhledávání nadaných žáků v nižším věku je velmi, velmi málo čtené.

Při diagnostice něčeho jiného se občas stává, že odhalíme vysoké nadání. Pokud přijde dítě na komplexní vyšetření právě kvůli nějakým obtížím ve škole, ať je to ve formě specifické poruchy učení, nepozornosti, poruchy pozornosti, v podstatě i v případě výchovných problémů (pokud tedy souvisejí s učením), tak jeden ze základních testů je test intelektu. Zejména u těch problémů výukového charakteru je lhostejné, zda je to problém ve čtení, nebo v pozornosti. Tyto testy bývají intelektově náročné, výkonové, trvají cca 1 hodinu. Tím pádem my za tu hodinu při určitém tlaku na to dítě pozorujeme i jeho chování. Takže se tam přitom objeví spousta věcí. O to číslo, které vám to hodí na konci, zas až tolik nejde. Jde spíš o ten proces, a tam se pak občas objeví to, že ty děti jsou výrazně nadprůměrné. Potom záleží na rodičích, jestli chtějí řešit obojí, nebo je pro ně primární to, kvůli čemu přicházeli.

Otázka: Když rodiče dostanou zprávu, že jejich dítě má dvojitou výjimečnost, jak se k tomu, podle vaší zkušenosti, staví?

Odpověď: Poradna vždycky vydává dva dokumenty. Tedy v případě, že je dítě nějakým způsobem opatrované ve škole. Ten jeden dokument je zpráva z vyšetření, ve které by mělo být cíleně napsané, jak to dítě vycházelo a jaké byly výsledky v testech. Druhý dokument je posudek, který se dává škole a kde tyto informace nejsou. Je to dvojsečné, protože některé věci se škola nedoví a potřebovala by je vědět. Na druhou stranu rodiče v drtivé většině dávají do

školy i tu zprávu. A v té zprávě tyto informace jsou. Někteří rodiče se zajímají, co v té zprávě je napsaného, co to bude pro jejich dítě znamenat, někteří rodiče mají radost z toho, že mají chytré dítě, a už to dále neřeší. My se jim vždycky snažíme říct a vysvětlit (když je to to mimořádné nadání, to znamená IQ 130 a více), že to může být komplikací paradoxně ve vzdělávání. V běžném proudu není jednoduché tyto děti nějakým způsobem saturovat. Navíc tyto děti mívají docela často nějakou kombinaci právě s poruchou pozornosti, anebo je ta jejich kapacita natolik velká, že se to pak bere jako porucha pozornosti. Tyto děti mají v tomto věku velký potenciál a nedokážou ho ještě cílit a zvládnout. Mají toho v hlavě strašně moc a nevědí, co si z toho mají vybrat a co je důležité pro to, co zrovna v tuto chvíli dělají.

Někteří rodiče potom chtějí to řešení, chtějí třeba individuální vzdělávací plán. Naopak někteří rodiče nechtějí, aby dítě nějakým způsobem vybočovalo, zvláště když už teď vybočuje tím, že má nějaký problém.

Záleží vždy na rodičích a my do nich nespeme nic, co oni nechtějí. Oni pak s tím navíc nemusejí souhlasit, takže i kdybychom se snažili, bez souhlasu rodiče neuděláme vůbec nic.

Otázka: Je tedy v Praze nějaký příklad dobré praxe?

Odpověď: Já popravdě řečeno moc příkladů z praxe nemám. Mám u sebe na škole (pozn. škola, kterou má tato konkrétní PPP na starosti) dvě děti. U jednoho z nich o to už rodiče úplně nestojí. Ti druzí rodiče jsou rádi a přijdou na kontrolu, aby se udělalo vyšetření a posudek obnovil a pokračovalo se v něm dál. Chlapec je v tuto chvíli v druhém pololetí 4. třídy, takže bude mít posudek do konce pátého ročníku a pak půjde na gymnázium. A tam je možnost individuálního vzdělávacího plánu. Zatím jsou domluveny s paní učitelkou, že ho vzdělává individuálně, dává mu učivo vyššího ročníku. V případě, že by to paní učitelka koncepčně nezvládala, tak má chlapec možnost u některých předmětů navštěvovat výuku ve vyšším ročníku. Jsou s tím docela spokojeni, chtějí to protáhnout.

Běžná základní škola v podstatě žádné jiné možnosti nemá. Můžete dávat tomu dítěti práci navíc, můžete mu dávat rozšířené učivo, můžete mu dávat učivo vyšších ročníků, může i být fyzicky ve vyšších ročnících a v nejvyšším možném případě je možné, že část ročníku chodí do vyššího, a potom jakoby přeskočí třídu. Nic dalšího my pro ty děti nemáme. Další možností je doporučovat nějaké kroužky. Není možné se ale v rámci školy tomu dítěti více věnovat. Je i nějaká baterie pomůcek, mezi nimi je například hvězdářský dalekohled, ale školy tuto možnosti nevyužívají. Nechtějí kvůli jednomu dítěti něco takového pořizovat, když vědí, že vám to dítě

za tři, za čtyři roky odejde, tak to není pro školy nějak zvlášť atraktivní. Děti si tyto zvláštní potřeby mohou sanovat takovými kroužky.

Pokud by tam bylo těch dětí víc, třeba by bylo možné pro ně vytvořit malotřídku, ve které by mohly fungovat jiným způsobem. To by bylo asi lepší, než když se jim navrší hory pomůcek.

Já osobně jsem zatím neměla zkušenost s tím, že by dítě přeskočilo ročník. Mám zkušenost s tím, že dítě šlo dříve do školy než v šesti letech. V současné době u mě čeká na vyšetření dítě, které se v první třídě nudí a budeme společně s rodiči řešit, co s ním, zda bude přeskakovat ročník. V případě, že to tak bude, tak bude vlastně o dva roky jinde, než je jeho věková kategorie. Což zase na druhou stranu může dělat problémy v sociálních vztazích mezi dětmi. A to je další kategorie, kterou my musíme zvažovat. Stejně jako opačně. Nadprůměrně inteligentní děti mají se sociálními vazbami docela problém, ony se moc neidentifikují s vrstevnickou skupinou, ale jestli pomůže, že bude o dva roky mladší než skuteční spolužáci, jestli to sociálním vazbám nějakým způsobem pomůže, tím si tedy taky jistá nejsem. Takže i toto musíme zvažovat, na jaké sociální úrovni to dítě je. My toto zvažujeme i u těch předčasných nástupů. Což maminky někdy úplně nechtějí slyšet, že v první třídě se to nemusí projevit, ale ve čtvrté třídě už to může být velký problém. A potom v osmém ročníku, to už je úplně někde jinde. Některé ty děti potom odejdou na víceleté gymnázium, a tam se to trochu setřese zase jinak. Těch komplikací je tam víc než to samotné nadání.

Primárně se staráme o děti, které mají nějaké oslabení, než o děti, které jsou lepší než ostatní. Existuje ještě alternativa v podobě škol pro mimořádně nadané žáky, ale je jich málo. Jedna je například na náměstí Curieových. A pak jsou školy, které nějakým způsobem spolupracují s Mensou. A mají (když už nemají výuku pro ty děti), tak mají pro ně odpolední činnosti. V podstatě se dá říct, že určitou úroveň si drží PORG jako soukromá škola.

Další soukromé školy mají možnost trochu ovlivnit složení svých žáků. Děti nedělají přijímačky, ale školy je přijímají na základě určitých kritérií. Pro velké státní školy je primárním kritériem spádovost.

Otázka: Myslíte, že počet diagnostikovaných žáků odpovídá jejich zastoupení v populaci? V případě, že jich je z vašeho pohledu málo, zkuste popsat, proč tomu tak je.

Odpověď: Podle mého názoru počet diagnostikovaných žáků neodpovídá jejich zastoupení v populaci. Z mého pohledu je jich opravdu málo, než kolik je v populaci. Hlavním důvodem je to, že učitelé nemají prostor na to, aby to nějakým způsobem identifikovali. Učitelé primárně

řeší děti, které mají nějaký problém, a děti s nadprůměrným nadáním z větší části školu zvládají naprosto bezproblémově. Takže nikdo nemá důvod je posílat na vyšetření. Pravděpodobně jich bude výrazně víc, než my máme v našich záznamech, ale tím, že prospívají, to nikoho nenapadá nebo málokoho napadne. Navíc ve třídách je teď hodně věcí naddimenzovaných, např. ADHD je velmi moderní diagnóza, PAS, velmi moderní diagnóza a polovina dětí to tak nemá, ale nějakým způsobem se tak projevuje a je lhostejno, zda je to výchovným působením rodiče, nebo prostě nezralostí dítěte. Takže my jsme spíše zahlcováni tímto, a i učitelé tím jsou zahlcováni. Opravdu nemají čas na to, aby si ještě všímali, že tam jsou tyto děti. Ty zvláštnosti dětí, které prospívají, jsou dané třeba tím, že jsou nadprůměrně nadané. Není to vina učitelů, oni na to nemají prostor.

Otázka: Věnují se učitelé podle vás dostatečně diagnostice nadaných žáků?

Odpověď: Věnují se tomu dostatečně v rámci svých možností. Ale že by to bylo dostatečně tomu, co by bylo dobré, aby se ty děti cíleně vyhledávaly, tak tomu se nevěnují, ale nemůžou.

Otázka: Co by se mělo zlepšit, aby identifikace probíhala častěji?

Odpověď: Co by se mělo zlepšit? Školský systém. V počtu dvaceti pěti a vícehlavé tříd s jedním učitelem to opravdu možné není. Navíc ti učitelé opravdu nevědí, co mají sledovat, protože toto se na fakultách opravdu neučí. Mnohdy jsou to zvláštnosti v chování dětí. Dítě může vypadat naopak úplně mimo. Právě proto, že toho má v hlavičce moc a nedokáže si to ještě vyselektovat. Oni vlastně vůbec nevědí, čeho by si měli všimnout, a navíc v tom počtu dětí, kde, řekněme, třetina těch dětí má nějaký reálný problém, ať už výchovného, nebo vzdělávacího typu, nebo prostě toho, že je tam specifická porucha učení, je tam snížený potenciál, je tam nedostatečné zázemí ze strany rodiny a tak dále, nemají šanci si toho příliš všimnout.

Jediné, co by to mohlo změnit, je změnit systém tak, aby nebyly takto vícehlavé třídy. To znamená, že by se to muselo překopat od základů. S tím vlastně souvisejí i problémy s inkluzí, protože my se snažíme na náš systém naroubovat něco, co vzniklo v severských zemích, kde mají ve třídách 15 dětí a dva pedagogy. Takže to je něco, co se u nás nedá udělat.

Otázka: Spolupracujete při vyhledávání nebo diagnostice nadaných žáků se školními poradenskými pracovišti?

Odpověď: My úplně nevyhledáváme. Není na to kapacita. Nicméně ani to školské poradenské pracoviště nemá v plánu cílené vyhledávání. Pravda je, že oni mají větší možnost chodit do

tříd, byť i my jako poradna se o to snažíme. Pražské poradny jsou v trochu jiné situaci než poradny krajské, protože nás je tady relativně dost, takže my máme možnost alespoň jedenkrát do měsíce do té školy chodit. Což děláme. Já osobně to třeba dělám, protože mám jednu velkou základní školu, tak to dělám tak, že tam jsem dvakrát měsíčně na celé dopoledne a mám možnost se jít podívat do těch tříd. Nicméně ti z těch školských poradenských pracovišť mají možnost tam chodit častěji, takže mají možnost si toho víc všimnout. Občas se to stane. Příští týden budu vyšetřovat chlapečka, kterého si právě všimla školní psychologka, která v těch prvních třídách byla. Říkala, že tam má toto dítě, vypadá to, že je hodně, hodně dopředu, proto tedy ta diagnostika. Toto je jeden z případů cíleného vyhledávání, cílené diagnostiky, ale je to opravdu málo i pro ně, protože i oni jsou zahlceni tím, že děti potřebují pomoc, protože nezvládají.

Otázka: Jaká by byla ideální podoba spolupráce s učiteli nadaných žáků? Co byste potřebovali vy od třídních učitelů?

Odpověď: Hlavně bychom potřebovali zpětnou vazbu od učitelů. Pokud si něčeho všimnou, ať nám to dají vědět. A to už ve chvíli, kdy to dítě diagnostikované není a oni mají pocit, že by mělo být, a to platí stejně i u oslabených dětí, tak i u těch dětí, které jsou nadprůměrné. Ve chvíli, kdy už tam to dítě mají a mají pocit, že to dítě něco potřebuje a my jim to z naší strany můžeme poskytnout nějakým doporučením nebo něčím podobným, tak ať nám to dají vědět a my budeme na to reagovat. Pokud nevíme, tak nemůžeme dělat nic. Je to o tom, abychom o tom věděli. To je ve všech oblastech naší práce, že nemůžeme dítěti pomoci, pokud netušíme, že se tam něco děje, co by tu pomoc vyžadovalo. Ze strany učitelů potřebujeme hlavně zpětnou vazbu o té třídě. Je pravda, že my na 2. stupeň už nemáme té kapacity tolik. Takže my se snažíme alespoň ten první stupeň nějak znát.

V současné době také vidíme důsledky korony, kdy se nám zvedají počty dětí, které chtějí vyšetření, a je to z toho důvodu, že děti dlouho nezažily normální školu. Učitelé to také neumějí distančně. Postavili je před hotovou věc a je to náročné. Učte prvňáčky psát distančně...

Otázka: Co byste potřebovali ze strany školského poradenského pracoviště?

Odpověď: Ve chvíli, kdy už je dítě diagnostikované, je fajn, když o něm lidi ze školního poradenského pracoviště vědí, spolupracují s těmi konkrétními učiteli. Většina školních pracovišť funguje tak, že když učitelé potřebují pomoc, tak za nimi chodí. Potřebujeme, aby oni zase spolupracovali s těmi konkrétními učiteli, nabízeli aktivity, nabízeli rodičům zájmové aktivity, kroužky, které by to mohly sanovat v mimoškolní zájmové činnosti.

Otázka: Jak by měla vypadat koncepční příprava učitelů?

Odpověď: Je to velmi těžké říct. Oni by měli být, pokud možno, seznámeni s nějakými charakteristikami, které mohou provázet dítě s nadprůměrným nadáním. Je potřeba zmínit, že ne každý premiant je dítě s nadprůměrným nadáním. Těch faktorů, které ovlivňují fungování dítěte ve škole, je strašně moc. Může tam být extrémně podnětné prostředí, kde jsou děti vlastně k výkonům tlačené. Neznamená to, že by to rodiče přeháněli, i když i tyto příklady jsou. Ale i rodiče, třeba i průměrného dítěte, kterému se věnují, tak může mít tento rozptyl poměrně široký a může zvládnout všechno velmi dobře, i když tam není nadprůměrné nadání. Pak jsou období akcelerace dítěte, což může být právě kolem sedmého roku věku, kdy děti nastupují do školy, tak může vývoj extrémně zrychlit. Ono to vypadá, že je to nadprůměrně nadané dítě, ale ono se to ve třetí třídě zase jakoby srovná k tomu průměru. Dítě, které má jiné volní vlastnosti, které je velmi ambiciózní, nemusí to být vždycky jenom rodiči, tak může dosáhnout vyššího výkonu, než je dítě nadprůměrně nadané, nebo minimálně stejných výsledků, protože chce a věnuje tomu strašně úsilí, ale zase se to někdy porovná. Protože mu pak na to ta kapacita nestačí. Ale zejména v tom 1. stupni se může dítě nadprůměrně nadané jevit i ve chvíli, kdy to tak opravdu není a jsou tam jiné faktory, které tam k tomu jsou. Pak také záleží na kvalitě školy. Protože kvalita základních škol je velmi různá a dítě, které exceluje v jedné škole, rozhodně nemusí být jako premiant v druhé škole. Záleží i na tom, jak velké nároky klade ta konkrétní škola na žáky.

Primárně by se měl sjednotit základní program pro základní školy. Každý má jiné výstupy, i když základní výstupy by měly být všechny stejné, ale zase je otázka, jak to ta škola kontroluje a jaké výstupy z toho dělá. Není to srovnatelné. Hodnoticí systém je také nesrovnatelný.

Aby byla koncepční příprava učitelů dobrá, tak by nejdřív ten učitel musel vědět, co se po něm přesně chce. Minimálně první až pátá třída by měla být všude stejná. Problém je v tom, že si každá škola dělá učebnice, podle toho, co se jí líbí, někde mají třeba v pololetí otočené, co se učí. Koncepční příprava by měla probíhat tak, aby učitelé byli připraveni učit přibližně všichni to samé, a pak můžeme řešit něco nad to.

Příloha 6 – Záznam rozhovoru s ředitelem školy nebo jeho zástupcem – Respondent č. 1

Rozhovor proběhl 2. 4. Údaje jsou anonymizované. Rozhovor byl nahráván.

Otázka: Máte jako škola zkušenost s nadanými žáky?

Odpověď: Já osobně s nadanými žáky zkušenost nemám. Je pravda, že jsme o některých žácích uvažovali, že jsou nadaní, ale neumíme je identifikovat, neumíme s nimi příliš pracovat. Myslím tím systematicky pracovat tak, že bychom věděli, co s nimi děláme. Že tomu žákovi nabízíme konkrétní činnosti, abychom ho rozvíjeli.

Otázka: Máte aktuálně diagnostikované nadané žáky?

Odpověď: V tuto chvíli dva. Oba dva mají zároveň nějakou další diagnózu. Ten první má k vysokému nadání ještě diagnostikován Aspergerův syndrom. Ten druhý chlapec, ten přeskočil ročník pro mimořádné nadání. U obou dvou dětí byly zároveň diagnostikované další specifické potřeby. U toho druhého chlapce bylo upozorněno na to, že může dojít k nějakým psychickým potížím z důvodu přetížení. U něj si diagnostiku vyžádala matka.

Otázka: Je pro vás vzdělávání nadaných žáků jednou z hlavních vzdělávacích priorit?

Odpověď: To určitě v tuto chvíli ne, ale ráda bych, aby se stalo nějakou vzdělávací strategií v rámci školy. Ale vzdělávací prioritou to rozhodně není.

Otázka: Je do vyhledávání nadaných žáků ve vaší škole zapojeno školní poradenské pracoviště?

Odpověď: Ne. Určitě není.

Otázka: Řeší vaše školské poradenské pracoviště práci s nadanými žáky?

Odpověď: Ne. Školské poradenské pracoviště vůbec tyto věci neřeší.

Otázka: Je dle vašeho názoru péče o nadané žáky ve vaší škole dostatečná? Pokud ne, jak by se mohla zlepšit?

Odpověď: Není. Proto jsme v minulém týdnu zorganizovali školení pod vedením magistry Moniky Stehlíkové, protože o tom pramálo víme. Myslím si, že v rámci školy se o tom příliš nemluví. Je potřeba proškolit učitele, aby to prostě měli někde vzadu v hlavě, že ty děti

nemusejí mít jen nějakou speciální vzdělávací potřebu, ale můžou to být pouze „nadaní žáci“, kteří mají úplně jinou potřebu, než že mají hlavně nějaký problém.

Otázka: Myslíte si, že jsou učitelé na 1. stupni ZŠ kompetentní pracovat s nadanými žáky?

Odpověď: Na 1. stupni? No, myslím si, že tím, že se o tom málo mluví, tím, že se to nikde neučí, a tím, že školy na to moc nemyslí, tím jsou v podstatě málo vzdělaní a pak nemohou být kompetentní. Kompetentní může být jen ten, kdo o té věci něco ví. A ví relativně do hloubky. Takže pak může stanovovat nějaké cíle a sledovat, zda se ty cíle potom naplnily. V tuto chvíli, pokud tu kompetenci vidíme takto, jak jsem to popsala, tak ne.

Otázka: Spolupracujete při řešení obtíží nadaných žáků s pedagogicko-psychologickou poradnou?

Odpověď: Nemyslím si, že v průběhu setkání s pedagogicko-psychologickou poradnou se mluví o nadaných žácích. Maximálně pokud přijde rodič a řekne, že si myslí, že má nadané dítě, ale že by se dělala vyloženě nějaká identifikace nadaných dětí, to ne. Tam se dělají běžné testy, ale ty nejsou úplně vhodné pro to, aby se jimi odhalil nadaný žák.

Otázka: Co brání učitelům kvalitně pracovat s nadanými žáky? Co by se mělo zlepšit/změnit, aby péče o nadané žáky byla dostatečná?

Odpověď: Podle mě ta znalost, proškolení v tom, kdo to je nadaný žák, jak k němu přistupovat, co mu nabízet a vůbec jak stanovovat cíle jeho učení. To si myslím, že jim brání, není to běžné. Stejně tak jako nebylo běžné pracovat s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. V tom už se asi učitelé posunuli, tak v práci s nadanými žáky si nemyslím, že by došlo k takovému posunu. Alespoň podle toho, co můžu sledovat kolem sebe.

Příloha 7 – Záznam rozhovoru s ředitelem školy nebo jeho zástupcem – Respondent č. 2

Rozhovor proběhl 6. 4. Údaje jsou anonymizované. Rozhovor byl nahráván.

Otázka: Máte jako škola zkušenost s nadanými žáky?

Odpověď: Ve škole máme nějaké nadané žáky. Takže určité zkušenosti tedy jsou.

Otázka: Máte aktuálně diagnostikované nadané žáky?

Odpověď: Momentálně máme diagnostikované jedno dítě, se kterým pracujeme podle doporučení, které jsme dostali z pedagogicko-psychologické poradny. Máme pro něj vytvořený individuální vzdělávací plán a podle něho postupujeme.

Otázka: Je pro vás vzdělávání nadaných žáků jednou z hlavních vzdělávacích priorit?

Odpověď: Je to určitě důležité, ale v tuto chvíli kapacita školy je skoro vyčerpaná. V tuto chvíli nás aktuálně zaměstnává přijímání desítek nových ukrajinských dětí a taky ještě řešíme postcovidové důsledky.

Otázka: Je do vyhledávání nadaných žáků ve vaší škole zapojeno školní poradenské pracoviště?

Odpověď: V tuto chvíli není. I pracovníci školního poradenského zařízení řeší jiné věci, než jsou nadaní žáci.

Otázka: Řeší vaše školské poradenské pracoviště práci s nadanými žáky?

Odpověď: Zapojují se až ve chvíli, kdy už je dítě diagnostikované, pak ho může oslovit učitel a pracovníci školního poradenského pracoviště se mu pak snaží pomoci nebo poradit, jak má dále pokračovat v práci s nadaným žákem.

Otázka: Je dle vašeho názoru péče o nadané žáky ve vaší škole dostatečná?

Odpověď: Aktuální péče není dostatečná, ale v tuto chvíli s tím nejsme schopni nic udělat.

Otázka: Myslíte si, že jsou učitelé na 1. stupni ZŠ kompetentní pracovat s nadanými žáky?

Odpověď: Domnívám se, že ano.

Otázka: Spolupracujete při řešení obtíží nadaných žáků s pedagogicko-psychologickou poradnou?

Odpověď: Samozřejmě. Každý měsíc tady máme na návštěvě pracovnice z pedagogicko-
-psychologické poradny a s nimi všechno konzultujeme.

Otázka: Co brání učitelům kvalitně pracovat s nadanými žáky? Co by se mělo zlepšit/změnit, aby péče o nadané žáky byla dostatečná?

Odpověď: Jako největší problém vnímám velký počet žáků ve třídách a velký rozptyl všeho. Dalším problémem jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Ve třídách jich máme velký počet.